

Kau Finemuí

KO HONO FAKAMANATUA E TA'U 150

Fai 'e Amanda Dunn
Ngaahi Makasini 'a e Siasí

'O ku hokosia he ta'ú ni e ta'ú 150 'o e houalotu 'o e Kau Finemuí, pea kuo taimi ke fakafiefia'i! Vaka'i e ngaahi mo'oni'i me'a ko 'eni fekau'aki mo e tupulaki 'a e houalotu mei he 1870 'o a'u mai ki he 'aho ní, me'a 'oku fai 'e he to'u tupu hangē ko kimoutolú ke kau atu ki he Kau Finemuí he taimi ní, mo e founa 'e lava ke ue'i fakalaumālie ai koe 'e he hou'eiki fafine 'i he hisitōliá ne nau fakahaa'i e loto-to'á mo e tuí.

1870–1920

Hingoá: 'Oku fokotu'u faka'ofisiale 'a e Va'a 'o e Kau Finemuí 'i he Kulupu Ngāue Fakapotopoto 'a e Hou'eiki Fafiné 'i he 'aho 27 'o Mē 1870, 'i he malumalu 'o e fakahino-hino 'a Pilikihami 'longí.¹ 'Oku liliu 'a e hingoá 'i he 1877 ki he Kautaha Mutuale Fakalalaka 'o e Kau Finemuí.²

Houalotú mo e Ngaahi Kalasi: 'Oku fokotu'u e polokalama 'a e Tamaiki Fefine Punungahoné 'i he fa'ahita'u māfaná ko ha polokalama ma'á e tamaiki fefine ta'u 14 mo ta'u motu'a angé.

Fakalalaka mo e Fakalāngilangi: 'Oku pulusi e Tohi Tu'utu'uni 'a e Punungahoné 'i he 1915, 'o fakamatala'i ai ha "tafa'aki" 'e fitu 'o e fakalalaka fakatāutahá: Fakalotú, 'Apí, Mo'ui Leleí, 'Aati Fakalotofonua, Ngāue ki Tu'á, Pisinisí, mo e Ngāue ki he Kaká.³

Makasini mo e Tohinoá: 'Oku pulusi e fuofua makasini 'o e *Young Woman's Journal* 'i he 1889.⁴ 'Oku 'omi 'e he ngaahi Kautaha Mutuale Fakalalaka (MIA) fakalotofonua lahi 'enau nusipepa pē 'anautolu ne tohi nima pea ko e tatau pē 'e taha pe ua ne 'ave holo 'i he tamaiki fefiné.

1920–1970

Hingoá: 'Oku liliu e Kautaha Mutuale Fakalalaka 'o e Kau Finemuí (Young Ladies) ki he Kautaha Mutuale Fakalalaka 'o e Kau Finemuí (Young Women) 'i he 1934.⁵

Houalotú mo e Ngaahi Kalasi: 'Oku 'i ai ha kalasi 'e ua, ko e Tamaiki Fefine Punungahoné ki he tamaiki fefine iiki angé mo e Gleaners ki he tamaiki fefine lalahi angé. 'Oku liliu e ta'u motu'a ke hū ki he polokalamá mei he ta'u 14 ki he 12. 'Oku fakafe'iloaki 'a e kalasi Maea Meití 'i he 1950.

TA'U HA FINEMUÍ 'OKU NE TU'I E METALI FAKALALAKA FAKATĀUTAHÁ, FAITAI 'E ALICIA CERVA 'I TA'U E FINEMUÍ 'I HE ANGALELEI 'A LAPELI HISTOIA 'O E SIASÍ

Makasini mo e Tohinoá: 'Oku fakataha'i e *Young Woman's Journal* mo e makasini *Improvement Era* ma'á e to'u tupu kotoa pē 'i he 1929.⁶

1970–2019

Hingoá: 'Oku liliu e Kautaha Mutuale Fakalalaka 'a e Kau Finemuí ki he houalotu 'a e Kau Finemuí 'i he 1974.⁷

Houalotú mo e Ngaahi Kalasi: 'I he 1972, kuo 'i ai ha kalasi 'e tolu 'i he houalotu 'a e Kau Finemuí: Punungahoné (ta'u 12–13), Maea Meití (ta'u 14–15), mo e Loumailé (ta'u 16–17). Kamata 'i he 2019, 'oku hiki e kau finemuí ki he Punungahoné 'i Sānuai 'o e ta'u 'oku hokosia ai honau ta'u 12.

Fakalalaka mo e Fakalāngilangi: 'Oku fakafe'iloaki e polokalama Fakalalaka Fakatāutahá mo e ma'u mētalí 'i he 1977. 'Oku tānaki mai e ngaahi tu'unga 'ulungaanga mahu'inga 'a e Kau Finemuí 'o e Tuí, Natula Faka'Otuá, Ko Hoto Mahu'inga Fakatāutahá, 'Iló, Tau'atāina ke Filí mo e 'Eke'i Meiate Kita 'a e Me'a 'Okú te Fai pe Ta'efai, Ngaahi Ngāue Leleí mo e Faitotonú 'i he 1987.⁸ 'Oku tānaki mai e Angama'á ki he ngaahi tu'unga 'ulungaanga mahu'ingá 'i he 2008.⁹

Makasini mo e Tohinoá: 'Oku kamata pulusi e makasini *New Era* ma'á e to'u tupú 'i he lea faka-Pilitāniá 'i he 1971, pea 'omi 'i he *Liahona* ha ngaahi fakamatala ma'á e to'u tupú 'i he ngaahi lea fakafonua lahi.¹⁰

